

Responzóriový nápev 7. hlasu

(Prokimeny, Alliluia, *Boh Hospód'*)

Staršia ruténska tradícia:

Pramene: J672, J833, L1709, L1816, S454, S457, S460, SI.

Prostopenie:

Pramene: J1086, Choma, Bokšay, Bobák, ústna tradícia v Bratislave (Ba).

Ruská a ruténska tradícia

Prokimen 7. hlasu nachádzame v ruskej a ruténskej tradícii v niekoľkých variantoch, ktoré sa líšia predovšetkým počtom použitých melodických komponentov (formúl):

- a) Krátky prokimen = *Deklamácia + Voznos konečný*
- b) Stredný prokimen = *Ruza + Voznos konečný*
- c) Stredný prokimen dvojité = *Voznos konečný // Ruza + Voznos konečný*
- d) Dlhý prokimen = *Ruza + Prekladka + Voznos konečný (Kulizma)*

A) Krátky prokimen

Krátky prokimen pozostáva iba z deklamácie, ktorá ústi do kadencie tvorenej popevkom *voznos konečný*. V tejto podobe v neumoch nájdeme nápev pre *Alliluia, Svät Hospód' Boh naš* a v niektorých novších rukopisoch aj prokimen liturgie „*Hospód' kripost' lúdem svojim dást*“.

V notových prameňoch je krátky tvar vzácny. Nachádzame ho iba v ruskom SI (utiereň, označený ako *znamenný*).

Ѡ-кѠѠ-нн гѠпѠдн бѠѠѠ мѠ, дѠ вѠнѠсѠсѠ Ѡ ѠѠѠ вѠѠ, нѠ-ѠѠ-ѠѠ-дн ѠѠ- бѠ- гн вѠ-н дѠ кѠ-ѠѠ.

B) Stredný prokimen

V neumoch pozorujeme, že úvodná deklamácia sa niekedy prerušuje, pričom prvá časť sa následne profiluje do popevku *ruza*. Ide o staršie prokimeny liturgie (S411,426) a piatkový prokimen sv. Križu (S429). V notových prameňoch má túto štruktúru prokimen liturgie¹, ale v J672 k nim pribúda ešte *Svät Hospód' Boh naš* a *Alliluia*.

Ruza *Vznos konečný*

J672 Ѡ-пѠ кѠѠ-пѠ ѠѠ-дѠ сѠѠ-н дѠ, гѠ-пѠ бѠѠ-гѠ-сѠѠ-вн ѠѠ-дн сѠѠ- - - - Ѡ мн- - - - ѠѠ.

J833 Ѡ-пѠ кѠѠ-пѠ ѠѠ-дѠ сѠѠ-н дѠ, гѠ-пѠ бѠѠ-гѠ-сѠѠ-вн ѠѠ- -дн сѠѠ- Ѡ мн- -ѠѠ.

J672 СѠѠ гѠ-пѠ бѠѠ ѠѠ, СѠѠ гѠ-пѠ бѠѠ ѠѠ, СѠѠ гѠ- -пѠ бѠѠ ѠѠ.

J672 ѠѠ-Ѡн- ѠѠ-Ѡ, ѠѠ-Ѡн-ѠѠ-Ѡ, ѠѠ- - - - Ѡн- - ѠѠ- - - - Ѡ.

¹ Nepochybne aj piatkový prokimen, ale nemáme ho doložený skôr ako v prostopení (aj to iba nezapísanom).

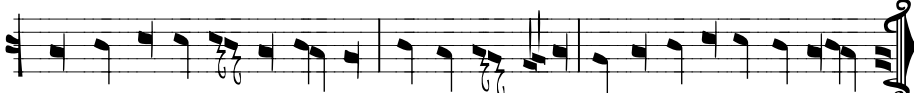
C) Stredný prokimen dvojitý

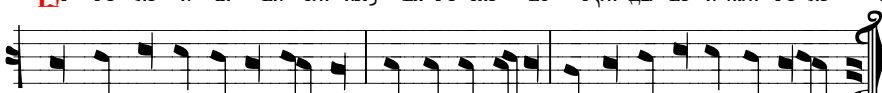
Zdvojený základný model prokimenу vo väčšine hlasov nachádzame pri utierňovom speve „Boh Hospód“². Neumové aj notové pramene sú vo vzácnnej zhode.

Voznos konečný *Ruza* *Voznos konečný*

L1709 **Б**ГЪ ГО-ПО НІ ІА-ВН-СА НА, БЛ-ГО-СЛО-ВЕ ГЛА-ДЫ ВО НІ-МА ГО-ПО-НЕ.

S454 **Б**ГЪ ГО-ПО НІ ІА-ВН-СА НА, БЛ-ГО-СЛО-ВЕ ГЛА-ДЫ ВО НІ-МА ГО-ПО-НЕ.

S460 **Б**ГЪ ГО-ПО НІ ІА-ВН-СА НА, БЛ-ГО-СЛО-ВЕ ГЛА-ДЫ ВО НІ-МА ГО-ПО-НЕ.

znam. **Б**ГЪ ГО-ПО НІ ІА-ВН-СА НА, БЛ-ГО-СЛО-ВЕ ГЛА-ДЫ ВО НІ-МА ГО-ПО-НЕ.

D) Dlhý prokimen

Dlhý prokimen za úvodnú *ruzu* pridáva ešte *prekladku*. V neumoch² o tom nemáme doklad; ide o novší prvok, vlastný azda len ruténskej tradícii. Pozorujeme ju iba na utierňovom prokimenе. V časti prameňov sa navyše *voznos konečný* nahrádza bežnejšou *kulizmou*.

Ruza *Prekladka*

J672 **Б** О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА БО-ЖЕ-СЕ-СА ОУ-КА БО-А,

Kulizma

J672 НЕ-ЗА-БЪ-ДИ НИ-ЩИ СВО-И ДО КО-ЦА.

² V neumoch je tento prokimen vzácny (S430) a pozostáva iba z deklamácie a rozsiahlej melizmy na poslednej slabike.

Ruza

Prekladka

J833

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

L1709

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

S454

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

Kyjev.

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

L1816

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

Voznos konečny!

J833

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ НИ-ЩИ СВО-И ДО КО-ЦА.

L1709

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ НИ-ЩИ СВО-И ДО КО-ЦА.

S454

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ- БО- ГИ ВО- И ДО КО-ЦА.

Kyjev.

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ- БО- ГИ ВО- И ДО КО-ЦА.

L1816

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ- БО- - -ГИ ВО- И ДО КО-ЦА.

Analýza popevkov³

Pôvodná melódia prokimenú 7. hlasu pozostávala z deklamácie ukončenej *voznosom konečným*. Na rozdiel od väčšiny hlasov je aj v neumoch nápev prokimenú až na málo výnimiek jednoduchý a neskoršie prepisy do nôt sú v dobrom súlade s neumami.

Ešte v neumoch pozorujeme emancipáciu prvej časti deklamácie a jej príklon k *ruze*. V notových prameňoch sa potom prípadný zvyšok deklamácie zmenil na popevok *prekladka*, čo nemá žiadnu oporu v neumoch, ale analogický vývoj vidno aj v iných hlasoch. Prokimenová melódia sa tak pripodobnila stichirovej, pričom aj charakter použitých popevkov je v detailoch melódie bližší iteratívnej stichire než irmosom.

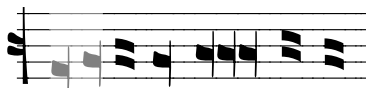
Nástupná *ruza* má v speve *Boh Hospód'* krátky, ale štandardný tvar (tzv. *G-ruza*). Všade inde je ale melódia na tóne *a* (*a-ruza*) alebo o terciu vyššie (*c-ruza*). V *prekladke* postupne deklamácia na *a* takisto vystupuje o terciu vyššie.

Ruza

G-ruza// L1709, S454

a-ruza// Kyjev., J833

c-ruza// J833

L1709

Prekladka

J672,833

L1709

S454

³ V nasledujúcom prehľade uvádzame iba reprezentatívne varianty melódie, ignorujúc drobné rytmické odchýlky, zvlášť v J672.

Skutočnú *kulizmu* na konci prokimenú nájdeme iba v J672.⁴ *Voznos konečný* má deklamáciu na *a*, pričom nástup sa môže realizovať zdola aj zhora.

Kulizma

Voznos konečný

J672

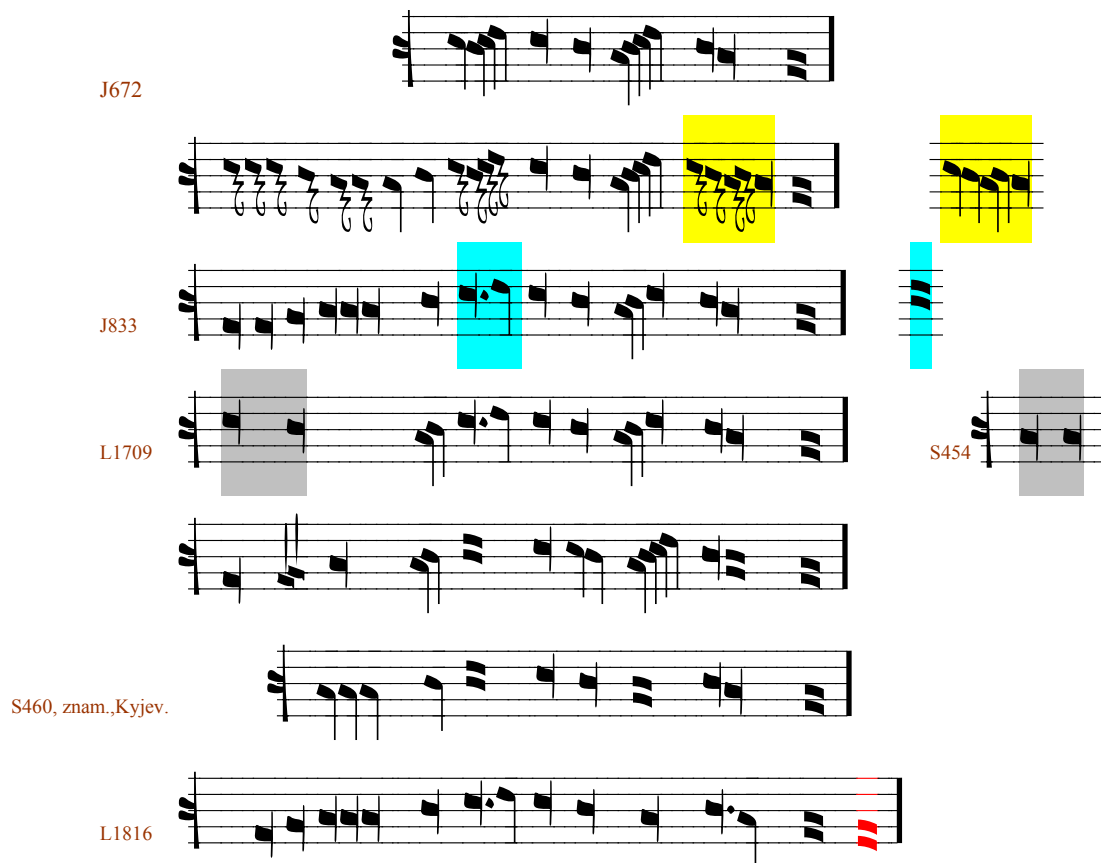
J833

L1709

S460, znam.,Kyjev.

L1816

S454

Musical notation for 'Voznos konečný' examples. The examples are arranged vertically. J672 is at the top. Below it are J833, L1709, S460, L1816, and S454. Some parts of the notation are highlighted with colored boxes: yellow for the final notes of J672 and J833; cyan for the final notes of J833; grey for the final notes of L1709 and S454. Red arrows point to the final notes of L1816.

⁴ Záver L1816 je *voznos konečný* „predĺžený“ k finále F.

Prostopenie

V *prostopení* sa zachovali iba stredný a dlhý prokimen.

Stredný prokimen

Choma

О-ПО КРЪ-ПО ЛЮ-ДЕ СВО-И ДА

Bokšay

О-ПО КРЪ-ПО ЛЮ-ДЕ СВО-И ДА

Bobák

О-ПО КРЪ-ПО ЛЮ-ДЕ СВО-И ДА

BA

О-ПО КРЪ-ПО ЛЮ-ДЕ СВО-И ДА

Choma

ГО-ПО БЛ-ГО-ЛО-ВН ЛЮ- - ДИ СО- А МИ- - РО.

Bokšay

ГГО- ПО БЛ-ГО-ЛО-ВН ЛЮ- - - ДИ СО- А МИ- - - РО.

Bobák

ГГО- ПО БЛ-ГО-ЛО-ВН ЛЮ- - - ДИ СО- - А МИ- - - РО.

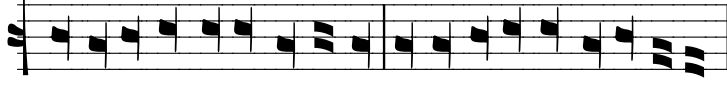
BA

ГО- -ПО БЛ-ГО-ЛО-ВН ЛЮ- - - ДИ СО- - А МИ- - - РО.

Dlhý prokimen

J1086

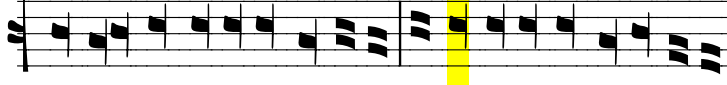
О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

Choma

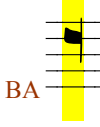
О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

Bokšay, BA

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

BA

BA

Bobák

О-КРЕ-НИ ГО-ПО-ДИ БО-ЖЕ МО, ДА ВО-НЕ-СЕ-СА РЪ-КА ВО-А,

J1086

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ-БО-ГНИ ВО-НИ ДО КО- - -ЦА.

Choma

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ-БО-ГНИ ВО-НИ ДО КО- - -ЦА.

Bokšay

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ-БО-ГНИ ВО-НИ ДО КО-ЦА.

Bobák

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ-БО-ГНИ ВО-НИ ДО КО-ЦА.

BA

НЕ-ЗА-БЪ-ДИ ОУ-БО-ГНИ ВО-НИ ДО КО-ЦА.

Analýza popevkov

Stredný prokimen sa končí *voznosom konečným*, kým dlhý *kulizmou*. Dlhý prokimen si zhruba zachoval pôvodnú melódiu, kým v strednom sa niektoré tóny zvýšili o terciu⁵ až kvintu. Hoci zmien nebolo veľa, sú tak výrazné, že výsledkom je podobná situácia ako v 3. hlase – dve prokimenové melódie, ktoré sa napriek spoločnému pôvodu vôbec nepodobajú.

Ruza

The image displays a musical score analysis for the piece 'Ruza'. It features two main sections: 'Dlhý prokimen//' (Long prokimen) and 'Stredný prokimen//' (Medium prokimen). Each section contains multiple staves representing different sources or versions of the melody. The sources listed are J833, Choma, J1086, Bokšay, BA, Bobák, and BA. The score is annotated with vertical bars: a yellow bar highlights a specific melodic segment in the 'Dlhý prokimen' section, a grey bar highlights a segment in the 'Stredný prokimen' section, and a cyan bar highlights another segment in the 'Stredný prokimen' section. The notation includes notes, stems, and beams, with some notes marked with double slashes (//) to indicate specific features or changes.

⁵ Tóny, kde nastal posun, zvýrazňujeme farebným pozadím.

Prekladka – Dlhý prokimen

Koncová *kulizma* podstúpila v prostopení určité rytmické zmeny a prijala mnohé znaky *voznosu konečného*. U Chomu a v J1086 sa záver zvýšil o terciu a tak sa prispôbil nápevu veršov medzi stichirami.

Kulizma – Dlhý prokimen

Pri *voznose konečnom* v strednom prokime sa namiesto dlhšej deklamácie na *a* zdvojuje nástup. Výsledkom je melódia podobná *ruze*, čo veľmi názorne demonštruje, ako sa mohla kedysi vyvinúť melódia stredného prokimen z krátkeho. Bokšay a Choma na predkadenčnom vrchole a v kadencii rozdrobujú melódiu (prostopenie nemusí byť vždy jednoduchšie ako starší nápev). Výsledná melódia je potom v ústnej tradícii spätne zjednodušená (Ba) spôsobom, ktorý však nie je návratom späť.

Voznos konečný – *Stredný prokimen*

The image displays five musical staves, each representing a different variation of the 'Voznos konečný' melody. The staves are labeled on the left as follows:

- J833**: The first staff, featuring blue notes and stems on a five-line staff.
- Bokšay**: The second staff, showing a more complex melodic line with many slurs and a sharp sign above the staff.
- Choma**: The third staff, with a melodic line similar to Bokšay but with different phrasing.
- Bobák**: The fourth staff, showing a simplified version of the melody.
- BA**: The fifth staff, representing the most simplified version of the melody.

Úpravy na spev podľa staršej ruténskej tradície:

Utireň:

Б҃ГЪ ГО-СПОДѢ ѿ Г҃А ВНІ-СА НАМЪ, Б҃ГЕ ГО-ЛО-ВЕНЪ ГРА-ДЫИ ВО ИМЯ ГО-СПО-ДНЕ.

- * НІПОВѢДНТЕСА Г҃ДНИ, ІАКЪ Б҃ГЪ, ІАКЪ ВЪ ВѢКЪ МИЛОСТЬ ЄГ҃О.
- * УБЫШЕДШЕ УБЫДОША МА, ѿ ИМЕНЕМЪ Г҃ДНИМЪ ПРОТНВЛАХСА ИМЪ.
- * НЕ ОУМРѢ, НО ЖИВЕЪ БДѢ, ѿ ПОВѢМЪ ДѢЛА Г҃ДА.
- * КАМЕНЬ ЄГ҃ОЖЕ НЕВРЕГОША ЗНЖАЮЩИИ, СЕИ БЫСТЬ ВО ГЛАВѢ ОУГЛА:
У Г҃А БЫСТЬ СЕИ, ѿ СЕИ ДНВЕНЪ ВО ОУТВѢХЪ НАШНХЪ.

Прокіменъ, гласъ 3:

ВОСКРѢНИ ГО-СПО-ДИ БО-ЖЕ МОИ, ДА ВОЗ-НЕ-СЕТ-СА РѢКА ТВО-А,

НЕ ЗА-БѢ-ДИ ОУ-БО-ГНХЪ ТВО-ИХЪ ДО КОН-ЦА.

Стіхъ: НІПОВѢСА ЧТЕБѢ Г҃ДН, ВРѢМЪ СЕРДЦЕМЪ МОИМЪ.

ВІА-КО-Е ДЫ-ХА-НИ-Е ДА ХВА-ЛНТЪ ГО-СПО-ДА.

Стіхъ: ХВАЛІТЕ Б҃ГА ВО СВАТЫХЪ ЄГ҃О, ХВАЛІТЕ ЄГ҃О ВО ОУТВЕРЖЕНІИ СИЛЫ ЄГ҃О.

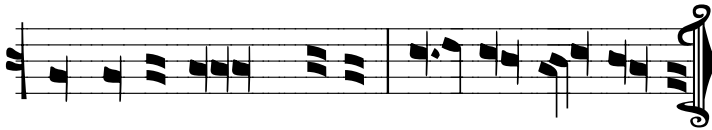
Sv. liturgia:

Прокіменъ, гласъ 3:

Го-сподѣ крѣпостѣ людемъ твоимъ дасть: го-сподѣ бл҃гого-во-дѣнъ лю-демъ твоимъ ми-ромъ:

Стѣхъ: Принесѣте гдѣви ошове бж҃їи, принесѣте гдѣви сыны ѿбени.

ѿла-ла-ла-ла-ла-ла ѿла-ла-ла-ла ѿла-ла-ла-ла-ла.

ѿла-ла-ла: Кѣго ѣсть исповѣдати гдѣви, и пѣти имени твоему вышній.

Стѣхъ: Возвѣщати здрѣмъ твоимъ, и истинѣ твоей на всѣхъ нощь.

Nápevy podľa prostopenia:

Utieraň:

Всѣ-кѣ-ни гѡсподи бѡ-же мой, да воз-не-сѣт-сѧ рѣ-кѧ тво-ѧ,

не за-бѣ-ди оубѡ-гнхъ тво-ихъ до кон-ца.

Стихъ: Исповѣмся тебе гди, всѣмъ ердцею моею.

Всѧ-ко-е ды-хѧ-нїе да хвалитъ гѡ-спо-да.

Стихъ: Хвалите бга во свѣтѣхъ ѡгдѣ, хвалите ѡгдѣ во оутверженїи силы ѡгдѣ.

Sv. liturgia:

Го-спѡдѣ крѣ-постѣ людемъ сво-имъ дѡстѣ:

го-спѡдѣ бѧ-го-сло-вїтѣ лю-ди сво-ѧ мї-ромъ.

Стихъ: Принесите гдѣви снобы ежїи, принесите гдѣви снобы ѡвни.

ѡ-л-л-л-їа ѡ-л-л-л-їа ѡ-л-л-л-їа

ѡлладїа: Бѧго ѡтѣ исповѣдатисѧ гдѣви, ѡ пѣти ѡмени твоемѡ вѣшнїи.

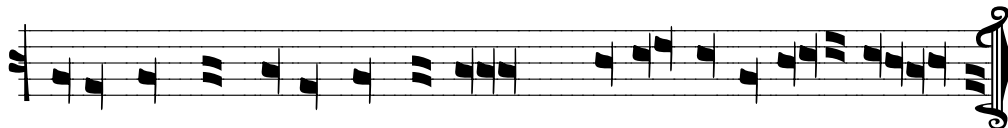
Стихъ: Возвѣщати здѣла мѡтѣ твоеѡ, ѡ истинѡ твоеѡ на всѧхъ нѡщѣ.

Piatok // Povýšenie sv. Kríža – prokimen na sv. liturgii:

Прокіменъ, глѣсъ ѿ:

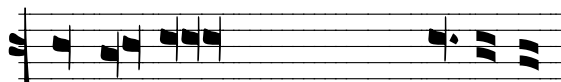

ВОЗ-НО-СИ́-ТЕ ГО́СПОДА БО́ГА НА́-ШЕ-ГО,

и́ ПО-КЛА-НА́И-ТЕ-СѦ ПОД-НО́-ЖІЮ НО́-ГЪ ѿ-ГВѸ, ѿ-КВЪ ВѦ-А-ТО ѿ-СѢТЬ.

Nižší nápev

ВОЗ-НО-СИ́-ТЕ ГО́СПОДА БО́ГА НА́-ШЕ-ГО,

и́ ПО-КЛА-НА́И-ТЕ-СѦ ПОД-НО́-ЖІЮ НО́-ГЪ ѿ-ГВѸ, ѿ-КВЪ ВѦ-А-ТО ѿ-СѢТЬ.

Стѣхъ: Гдѣ воцрѣсѧ, да гнѣваютеѧ людіе.

Прокіменъ великій, глѣсъ ѿ:

КТО БГЪ ВЕЛІИИ ѿ-КВЪ БГЪ НАШИ; ТЫ ѿ-СИ БГЪ ТВО-РАИ ЧД - - ДЕ - - СѦ.

Стѣхъ а: Сказѧ въ лидехъ силъ твоѣхъ.

Стѣхъ б: И рѣхъ: нынѣ начѧхъ, иѧ измѣна дееицы вышнадго.

Стѣхъ в: Поманихъ дѣла гдѧ, ѿкв помани ѿ начала чддѣл твоѣхъ.

И пакъ: КТО БГЪ ВЕЛІИ: